

MĂDĂRAȘ
(m: Csíkmadaras, județul Harghita)

**Studiu istorico-arheologic:
date istorice și situri arheologice**

Botár István

Miercurea Ciuc
iunie 2018

MĂDĂRAȘ

(m: Csikmadaras, județul Harghita)

Studiu istorico-arheologic: date istorice și situri arheologice

Mențiuni metodologice

În axa bazinului se află râul Olt, care în epocile premoderne a avut o vale largă acoperit deseori de inundații. Aceste zone au fost evitate de comunitățile vechi. Așezările s-au format în fiecare epocă pe treasele înalte punctele de întâlnire a pâraurilor cu râul Olt. O altă parte a așezărilor a luat naștere la poalele munților pe treasele pâraurilor în zona de contact a munților și a câmpiei (bazinul propriu zis). Între aceste două tipuri de așezare (de terasă/de poale) au fost păduri și câmpii evitate aparent de așezări. În zonele dintre aceste două “microregiuni” sunt mari suprafețe fără urme de așezări umane, indiferent de epocă.

Tocmai de aceea trebuie subliniat faptul că *în bazinul Ciucului o mare parte a siturilor arheologice se găsesc suprapuse în intravilan în zone acoperite de clădiri, case și anexe moderne*. În interiorul satelor așezările din diferite epoci istorice se suprapun și sunt repetat, și sistematic deranjate. Identificarea acestor situri este extrem de grea (perieghezele ar trebui efectuate în proprietăți private), procentul de identificare a siturilor este destul de mică (suprafețe acoperite, deranjate regulat), iar delimitarea siturilor de fapt imposibilă.

În cazul nostru satul Mădăraș actual suprapune în total satul medieval, despre care, deși avem date mult mai recente, de exemplu ridicarea militară din sec. 18., cu mare probabilitate putem afirma ca ar fi un sit arheologic.

Șansa de a găsi material arheologic este influențat de o mulțime de condiții: există sau nu suprafață cultivată în zonă (stradă, etc.); proprietarul este sau nu acasă în momentul perieghezei; e de acord sau nu cu efectuarea unei periegheze pe lotul propriu; suprafața este sau nu acoperită de vegetație în momentul perieghezei; suprafața cercetată a fost sau nu deranjată de construcții în ultimii secole (case, șure, grajduri, etc. deja uitate de proprietari); “norocul” arheologului – observă sau nu eventualele materiale arheologice, care au “scăpat” printre aceste filtre.

Având în vedere situația prezentat mai sus trebuie subliniat faptul că **extinderea, delimitarea siturilor din intravilan nu poate fi efectuat cu precizie**. Este foarte probabil că în intravilan nu sunt mai multe situri învecinate, independente, ci este vorba despre mari așezări suprapuse a căror urme „sporadice” au fost “găsite” accidental, pe ici-colo doar pe unele suprafețe mai expuse.

În momentul actual nu avem o lege și/sau un regulament, metodologie detaliată coerentă privind modul de delimitare a siturilor din intravilan. Problema zonelor de protecție este iarăși nereglementată, ariile propuse (100/200/500 m sau altele vehiculate) nu pot fi aplicate automat, nu corespund situațiilor geografice și realităților arheologice.

Siturile arheologice nu corespund situațiilor cadastrale moderne, deci un sit identificat într-o curte sau mai multe, nu poate fi limitat doar la loturile, grădinile din pricină. Aceste „situri” figurează deseori în RAN ca situri independente cu denumiri și coduri proprii deși sunt urme a aceleiași așezări.

În cazul siturilor din extravilan menționate de literatură, sau chiar în RAN, localizările anterioare sunt iarăși incerte: nu avem localizări obiective, hărți, sau coordonate. Definițiile de mai multe decenii de tip *la est de sat*, sau *lângă pâraul cutare* sunt de fapt nefolosibile. Descierile pe baza toponimiei sunt iarăși deseori incerte fiindcă se schimbă toponimia, regimul de proprietate și proprietarii, se schimbă arhitectura, folosința zonei. Astfel un loc numit într-un fel în anii 60-70 are acum un nume deja nouă, și toponimia general cunoscută cândva de tip „Lovászker” sau „Borbélyok” este cunoscut acum în cel mai bun caz doar de câteva bătrâni, astfel șansa localizării sitului este minimă. Repetițiile în literatura a acestor informații în ultimii decenii, fără date concrete noi (măcar cu numerele din inventar/înregistrare a materialelor ajunse în depozite muzeale) „prelungesc” artificial aceste toponimii și informații, însă nu sunt utilizabile în mod practic.

Cererea din partea comunei Mădăraș privind întocmirea acestei studii a fost formulat în primăvara anului 2018 cu tremene restrânse. Din această cauză efectuarea unor periegeze noi nu era posibilă regiunea fiind acoperită deja de vegetație.

Extinderea siturilor reflectă situațiile de pe teren, care firește nu corespund realităților cadastrale, deci marcarea limitelor exacte a loturilor cu potențial arheologic trebuie efectuat pe baza acestui studiu de către arhitecții/topograful implicați în realizarea PUG-ului din Mădăraș (conform ofertei).

Coordonatele Stereo70 a siturilor și a descoperirilor a fost dat în două etape separate. Prima oară folosind programul ERDAS Viewer având ca hartă de bază ortofotoplanul georeferat al județului Harghita. Hărțile din studiul actual au fost furnizate de către Kosza Antal (DJpC-Hr).

Istoricul cercetărilor

Pe teritoriul comunei nu au fost efectuate săpături arheologice. Cea mai importantă activitate de acest gen au fost periegezele arheologice ale inspectorului Kosza Antal (DJpC – Hr), care a localizat mai multe situri noi și a definit extinderea acestora.

Localizare geografică

Satul Mădăraș se află într-un bazin intramontan a Carpaților Răsăriteni, aproape de izvorul râului Olt în bazinul Ciucului Superior la o altitudine de cca. 720 m peste nivelul mării, la 15 km nord de municipiul Miercurea Ciuc, în județul Harghita, lângă DN12A.

Mediul natural istoric

Vegetația originală din zona satului a fost grav afectat de faptul că începând (?) cu secolul al 16-lea a funcționat la est de sat o importantă investiție domnească care a prelucrat zăcămintele de fier din zonă și a produs fier și unelte de fier pentru curtea domnească. Conform datelor istorice în cursul de pregătire-topire-prelucrare s-a folosit extrem de mult lemn și mai ales cărbun de lemn. Aceasta din urmă a fost produs din specii de lemn tare: stejar, ulm și fag.

Importanța turnătoriei de fier este ilustrat și de faptul că în 1677 a fost explicit menționat într-un decret al dietei că secui din Ciuc sunt liberi să taie copaci pentru necesitățile manufacturii *"amely székely atyánkfiai Csíkban eddig szabadosan fát vágattathattanak a hámorhoz, ennek utána is azon szabadságban tartassanak, úgy mint ennek előtte..."*. În acel an turnătoria avea 597 poale de lemn (unitate de măsură pentru volum: 1 öl/poală egal cu 182 cm²). Zeci ani mai târziu dintr-un interval reiese că în 1686 între aprilie-noiembrie turnătoria a ars 980 poel de lemn. Cărbunele de lemn era produs pe loc sau a fost cumpărat de la furnizori. Astfel în 1686 au plătit 32 de săptămâni pentru cărbunari.¹ Perioada de „gloria” a turnătoriei a fost între mijlocul secolului al 16 și sfârșitul secolului al 17., deci pădurile din împrejurimi au fost exploatate intens pe o durată de 150 de ani (în jur de 150000 poale de lemn). Turnătoria a devenit un factor decisiv în defrișarea pădurilor din bazinul Ciucului Superior.

Pentru reconstrucția mediului natural care a afectat profund istoria și caracterul habitatului uman putem folosi la momentul actual doar toponimia istorică și documentele istorice, înțelegând aici și interpretarea hărților vechi.

Astfel pe hărțile din 1941 apar toponimii care reflectă intervențiile antropogenice legate de exploatarea zăcămintelor de fier de pe suprafață și nume legate de prelucrarea acestora. De exemplu pe partea nord-vestică a hotarului spre Dănești sunt două pârâuri *Szenes-patak* (pârâul Cărbunos sau Cărbunarului), respectiv *Gödör-patak* (pârâul Gropilor), din care prima poate fi conectat de pregătirea cărbunului de lemn pentru topire, pentru care mai e o analogie spre est: *Szénhely-pataka*. A doua cu mineritul de pe suprafață a minereului de fier. Tot la minerit arată și numele *Bánya-tető*. de La est de sat

¹ Pataki 1971. 24.

se află *Vágás-tető* (culmea Tăietura), care iarăși oglindește defrișare pădurilor de acolo, iar mai spre est, la poalele munții Harghitei se află *Hámmor-tető*, adică culmea Topitorului. Defrișarea pădurilor de odinioară este atestat de numele *Vész-patak*, *Nagyégés* (pârâul Defrișului, Arderea Mare), timp ce vegetația veche se reflectă în numele de *Csere-tető*, *Szilas-pataka* (culmea stejarului, pârâul Ulmului).

Toponimia hârșilor recente își are originea în secolele trecute. Astfel nume legate de defrișări, arderi, tăieri-doborâri, și sau cele care atestă specii de păduri deja dispărute apar în documente din secolele al 17-lea: *Vész-hát* (1675); *Szén nevű hely* (1681); *Gaz-bükk* (1778); *Alsó Vész, Vágás, Veszés erdő, Szélbüke, Nyáros tető, Nagy eger, Csonka aszaló, Égés, Nyír teteje, Eger-kert* (sec. 19.).² O altă colecție de toponimie a documentat aceleași nume: *Égés, Bükk, Juharos, Nyír, Nyáros, Rakottyás, Vágás, Vész, Csonkaszaló*.³

În perioadele istorice putem calcula deci cu mlăștini extinse, și păduri întinse în jurul satului, suprafețele exploatabile, utilizabile pentru agricultură fiind mult mai reduse.

Date istorice medievale

Istoria post medievală a satului Mădăraș este destul de bine prelucrat, satul bucurându-se de mai multe sinteze de acest gen. Totuși istoria habitatului anterioară secolului 16. pare să rămâne necunoscut din lipsa izvoarelor anterioare și mai ales din lipsa cercetărilor arheologice.

Satul apare prima oară în documente 1500 când capela la cererea unui Mihai din Mădăraș (Michaelis Madaras) Sf. Petru și Pavel din Mădăraș al parohiei Beate Mariae Virginis (Cârța) a primit o bullă papală⁴: „Bulla Alexandri papae ad petitionem Michaelis Madaras capelae ss apostolorum Petri et Pauli in parochia Madaras b. M v. assumtae in coelos esistenti”. Suntem siguri deci că capela satului a fost construit cel mai târziu la cumpăna secolelor 15-16.

De la mijlocul secolului al 16-lea izvoarele istorice atestă satul și locuitorii ei mai dens: în 1567 pe o listă de impozite apare ca *Madaras ...30/4. exempte ad hamor*,⁵ deci pe lângă 30 de unități (loturi impozitate) este menționat și turnătoria din cauza căreia 4 familii erau liberi de impozit. Într-o listă a nobililor din 1569 Mădăraș apare cu șase persoane: *Madaras. Bogach Georgij, Anthal Ferencz, Janus Georgj, Danch Mjklos, n. Dombj Mathe, Bogach Janus*).⁶ În 1576 principele avea 30 de loturi de iobagi în sat pe lângă alți

² Pál-Antal – Ördögh – Balázs – Miklós 2006. 262-282.

³ Csomortáni 1997. 63-71

⁴ Entz 1996. 365. Archiva Episcopiei catolice din Alba Iulia, (DF 292824)

⁵ SzO II/221.

⁶ SzO II/207.

posesori mai mici (Johannes Gereb, Jánossi Imre).⁷ În 1602 54 de persoane au jurat credință împăratului, iar în 1614 erau înscrise 125 capi de familii. Turnătoria era condusă la acea dată de un străin *Zavor Fryderik*.⁸ Conform numărului mare de familii Mădăraș era la începutul secolului al 17-lea una dintre cele mai populate sate în Ciucul Superior.

Date mai recente deja cunoscute au fost publicate și în monografia satului.⁹

Situri arheologice din Repertoriul Arheologic Național (RAN)

1. Așezarea geto-dacică de la Mădăraș – Hátsó Sásazó (corect: Sásaszó).

Localizare: pe partea de est a satului, pe panta SV a dealului

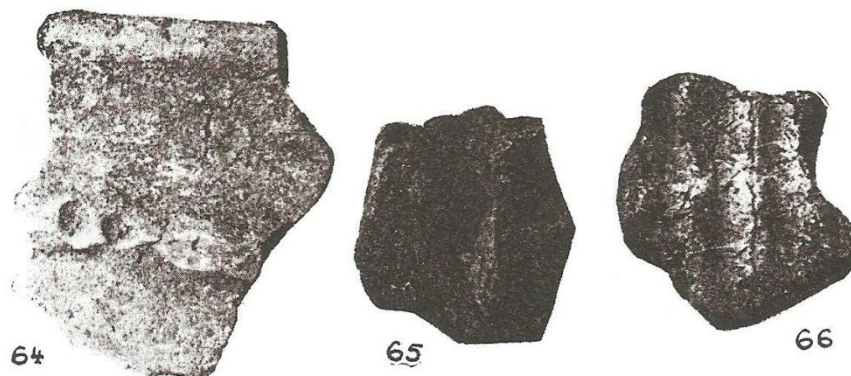
Coordonate: -

cod RAN: 84255.01

Descriere: în cursul periegezelor au fost culese bucăți de zgură, chirpic și ceramică dacică lucrată cu mâna

Literatură: Janos – Kovacs 1967, 46., RepArhHargh 122., Crișan DETr 52.

Mențiuni: toponimia nu este cunoscută în zona satului, aceasta fiind pe teritoriul comunei Dănești (Sásuccó/Sásuccó ódala – vezi Csomortáni 1997. 69., 86.), vecinul nordic a satului Mădăraș. Situl Hátsó Sásaszó NU SE AFLĂ DECI ÎN COMUNA MĂDĂRAȘ ci în teritoriul satului dinspre nord.

fragmente ceramice din Hátsó Sásaszó
(după Janos – Kovacs 1967, Pl. XVI.)

⁷ SzO IV/45.

⁸ SzO ú.s. IV/78-79., 531-532.

⁹ Pál-Antal – Ördögh – Balázs – Miklós 2006.

Situri cunoscute/din literatura de specialitate

Repertoriul arheologic al județului Harghita (P. 122.) amintește trei (3) situri arheologice de pe raza satului Mădăraș:

1. „teritoriul satului” fără vreo localizare trei fusaiole de lut din epoca bronzului.

Comentariu:

Având în vedere însă că aceste fusaiole au ajuns în colecția Liceului romano-catolic din Târgu Mureș – presupunem că ele provin din raza satului Mădăraș (m: Mezőmadaras) din județul Mureș, la cca. 60km NV de Târgu Mureș, și nu din Mădăraș (m: Csíkmadaras) din județul Harghita.

1.2. Localizare: necunoscut, foarte probabil eronat.

2. Tot pe „teritoriul satului” fără vreo localizare se semnalează de către RepArhHargh (p. 122) un val cu epocă neprecizată, care ar fi legat de valurile de pe panta de est a munților Harghitei.

Comentariu:

Având în vedere că nici o sursă independentă, locală, nici descrierile turistice, nici monografiile satului nu menționează acest val, și nici periegezele recente nu au raportat astfel de obiecte de teren – considerăm că este vorba de o eroare a bibliografiei vechi.

3. Este identic cu situl Hátsó Sásazó (corect: Sásaszó) din RAN (vezi mai sus), care însă se află pe teritoriul comunei Dănești!

Situri arheologice noi propuse pentru Repertoriul Arheologic Național (RAN)

a. *Capela Sf. Petru și Pavel*

Satul și capela au aparținut jurisdicției parohiei bisericii din Cârța, sub care a devenit independent doar în 1742. Capela menționată deja în 1500 (vezi datele istorice mai sus) se află la limita estică a satului pe un deal lângă DN12A care urmărește traseul drumului vechi medieval. Planimetric este compus din turn vestic, navă și cor poligonal cu contraforți. Conform monografiei locale ea ar fi fost construit în 1796 pe locul unei capele mai vechi.¹⁰ Deși intervențiile ulterioare, tencuiala actuală îi ascund aspectul original, suntem destul de convinși că de fapt capela veche s-a păstrat în mare parte și o cercetare arheologică ar putea identifica locul și planul exact a acestea. Acest fapt este sugerat și de faptul că ușa de sacristie are un stil de medieval târziu. Intervenții ulterioare au fost efectuate în 1892. Contraforții iarăși par a fi gotice și doar întărite mai târziu.

¹⁰ Pál-Antal – Ördögh – Balázs – Miklós 1996., 2006.

O descriere amintește capela veche deja la începutul secolului al 18-lea, când se descrie un lot la est de sat de lângă capelă: „Kápolna felé fordulóban”.¹¹

O atestare mai veche nu poate fi localizat cu exactitate, în 1654 se emintește o fâneață pe lângă o capelă: „uagion az Kápolnan alol egy szena fw”.¹² Nu putem exclude posibilitatea ca această capelă să fie cea la vest de sat – vezi mai jos.

Cod RAN: 84255.10

corul poligonal gotic (?) a capelei Sf. Petru și Pavel din Mădăraș

ușa gotică din sacristie a capelei Sf. Petru și Pavel din Mădăraș

¹¹ Endes 1938, 63. Az általa megadott forráshivatkozás téves, vö. Pál et alii 2000. 367.

¹² Szabó T. 2006. 17.

coordonate (X/Y):

555543/558001

555530/558044

555513/558051

555501/558037

555520/557992

b. Grădina principelui (Fejedelemkert)/Turnătoria (vashámor)

Conform datelor abundente istorice la vest de sat a funcționat în secolele 16-17. o turnătorie de fier, care era moșie domnească sub directa răspundere de palatul princiar – vezi datele istorice mai sus. Istoria acestea –inclusiv date privind organizarea muncii, echipament, mărfuri, etc. - a fost prelucrat și publicat detaliat.¹³

Pe sit în afara depunerilor de zgură, urmele clădirilor de odinioară poate fi presupus doar pe baza anomaliilor de pe suprafață.

Totuși locul unei turnătorii de fier datat din sec. 16. merită o protecție deosebită.

Cod RAN: 84255.02

coordonate (X/Y):

555848/554297

555709/554358

555688/554332

555703/554237

555708/554177

555692/554063

555661/554026

555625/553912

555705/553867

555749/553954

555824/554018

¹³ Pataki 1971. Id. még Orbán 1869. 85-86.

localizarea, extinderea sitului *Grădina principelui (Fejedelemerkert)/Turnătoria (vashámor)*

din baza de date a DpC- Hr (insp. Kosza Antal)

c. Mădăraș – templomhegy

La est de biserica Sf. Ștefan din localitate pe culmea dealului din arătură pot fi culese fragmente de zgură și rme a reducerii minereului de fier. Dată incertă.

cod RAN: 84255.03

coordonate (X/Y):

555405/558106
 555410/558220
 555384/558319
 555340/558434
 555415/558478
 555466/558415
 555499/558351
 555469/558104
 555405/558106

localizarea, extinderea sitului Mădăraș - *Templomhegy*
din baza de date a DpC- Hr (insp. Kosza Antal)

d. Mădăraș – Kacsics farka

La cca 1300 m est sat pe o fostă „peninsulă” dintre pârâul Kod și mlaștinile, zona inundată periodic de râul Olt pe panta vestică a unui deal pot fi culese materiale legate de reducerea minerelui de fier.

localizarea și situația geografică a sitului Mădăraș – *Kacsics-farka*
pe o hartă din 1941 (sursa: Arcanum, mapire.eu)

Cod RAN: 84255.07

localizarea, extinderea sitului Mădăraș – *Kacsics-farka*
din baza de date a DpC- Hr (insp. Kosza Antal)

coordonate (X/Y): 554744/558759
554788/558703
554896/558784
554968/558803
555062/558851
554988/558965
554836/558903

e. Mădăraș – Kód-kertje

La cca 1760 m la est de sat, pe malul drept, nord-vestic a pârâului Kód-pataka din arătură au fost culese materiale arheologice, urme de prelucrare a minereului de fier.

Cod RAN: 84255.05

coordonate (X/Y):

554746/559252
554711/559283
554725/559338
554751/559371

554814/559314
554789/559283

localizarea, extinderea sitului Mădăraș - *Kód-kertje*
din baza de date a DpC- Hr (insp. Kosza Antal)

f. Mădăraș – Honcs

La est de sat la cca. 1,31 km SE de centrul satului pe o pantă estică a dealului aqu
fost depistate urme a unei așezări preistorice și de metalurgie (zgură).

Datate probabilă: preistorie, epoca fierului.

cod RAN: 84255.06

coordonate (X/Y):

554420/558664

554403/558649

554376/558662

554406/558684

localizarea, extinderea sitului Mădăraș - *Honcs*
din baza de date a DpC- Hr (insp. Kosza Antal)

g. Mădăraș – Ebhát
cod RAN: 84255.04

La est de sat la cca. 1300 m de biserică așezare preistorică cu urme de metalurgia a fierului. Dată probabilă: preistorie, epoca fierului.

coordonate (X/Y):

555543/559279

555521/559347

555583/559366

555605/559301

localizarea, extinderea sitului Mădăraș - *Ebhát*
din baza de date a DpC- Hr (insp. Kosza Antal)

h. Mădăraș – Vasbanya

cod RAN: 84255.08

La est de sat la cca. 1,53 km urme de prelucrare a zăcămintelor de fier. Datare probabilă: preistorie, epoca fierului.

coordonate (X/Y):

555522/559608

555671/559668

555693/559545

555770/559298

555770/559298

555557/559409

Situri arheologice incerte

Capela veche – capela sf. Anton

La vest de sat a existat odinioară și o altă capelă. Această nu apare pe hărțile vechi, dar pe prima ridicare militară de la sfârșitul secolului al 18-lea aici apare toponimia de *Sz Anthal Visz* adică apa/pârâul/izvorul lui Sf. Anton, iar localnicii au construit în anii '90 aici o capelă nouă „exact pe ruinele unei capel vechi” (relatare orală din 2011.). Este destul de probabilă că turnătoria, ca domeniul domesc să fi avut aici o capelă în sec. 16-17. proprie care a pierit după abandonarea turnătoriei.

toponimia Sz. Anthal Visz. – apa lui Sf. Anton pe locul capelei marcat pe o hartă din sec. 18. (sursa: Arcanum, mapire.eu)

capela Sf. Anton din Mădăraș construit pe ruinele (?) unei capele vechi

coordonate (X/Y):

556171/555744
556147/555756
556133/555758
556116/555716
556109/555697
556125/555690
556139/555683

localizarea, extinderea sitului *Szent Antal-kaplna*
din baza de date a DpC- Hr (insp. Kosza Antal)

„pivniță/conac”

În anul 1654 se menționează în sat locul pivniței de piatră (egy Keó pincze new hely).¹⁴ Toponimiile de genul *Kőház*, *Kőházkert*, *Kőpince* (casa de piatră, grădina casei de piatră, pivnița din piatră) etc. din alte sate pot fi puse în legătură cu conace dispărute-dar identificate arheologic. Astfel nu putem exclude posibilitatea ca pivnița ruinată, menționat în sec. 17 să poate fi identificat cu o

¹⁴ Szabó T. 2006. 17.

oarecare probabilitate cu ruinele unei case mai întărite. Mai ales că în 1500 locuia în sat un nobil (?), Mihai de Mădăraș care ajuns la curtea papală reușea să obțină o bulă pentru capelei di localitate. Din păcate toponimia nu mai este cunoscută în sat, „conacul” presupus nu este localizat.

Probleme și propuneri practice

Situația de suprapunere de așezări arheologice și sat viu, contemporan, ridică numeroase probleme metodologice-teoretice (a), practice (b) și morale (c).

- a) putem extinde definiția de “sit arheologic” - și consecințele acestea - pe aproape întreaga așezare modernă, pe baza a câtorva “situri” depistate? În același timp e corect să renunțăm de la suprafețe mari și întinse a “sitului”, lăsându-le zonele dintre “situri” cu potențial arheologic ridicat fără protecție, dacă răspunsul este negativ la întrebarea precedentă?
- b) în cazul în care zona cu potențial arheologic ridicat este extins pe suprafețe mari administrația (Dir. pt. Cult Cult și Patr., respectiv primăria locală) va fi pus în situația extrem de neplăcută de a prescrie cercetări preventive, și/sau supravegheri pentru toate investițiile din sat (construcții de orice fel, amenajări de teren, etc.). În același timp capacitățile muzeului responsabil pentru zonă sunt limitate.
- c) Dacă zonele protectate se vor limita doar la loturile unde a fost identificat material arheologic, discriminăm și “pedepsim” pe cei care au ajutat periegezele efectuate acum câțiva ani, în timp ce este foarte probabil că în loturile vecine complexe poate mult mai importante vor rămâne fără protecție.

Această decizie și responsabilitate nu poate fi lăsat pe umerii arheologilor, primăriilor locale și a inspectorilor de la Direcțiile de Cultură.

Cheltuielile legate de eventualele cercetări preventive nu pot fi suportate de localnici, care nu au nici o vină și responsabilitate în legătură că proprietățile lor sunt, sau vor fi clasate ca situri arheologice.

Protejarea patrimoniului arheologic nu poate fi un obstacol a dezvoltării rurale, a inițiativelor locale. Trebuie găsit o soluție, cu valabilitate națională, prin care se poate ajunge la un compromis eficient și acceptabil de toate părțile implicate.

În cazul contrar “arheologia” – termen în care subînțelegem pe arheologi, inspectorii direcțiilor, muzeele, și Ministerul Culturii – va deveni un factor negativ din perspectiva cetățenilor, iar protejarea patrimoniului arheologic va crea tensiuni, și va fi obstrucționat din motive lesne de înțeles.

Propun ca viitoarele cercetări arheologice preventive necesare în intravilanul satelor, aşezărilor deja existente să fie finanţate de către bugetul de stat.

Acoperirea financiară a acestor intervenţii ar putea fi procurat dintr-o contribuţie, “impozit de patrimoniu” minim, dar aplicat oricărei autorizaţii de construcţie. Trebuie găsit o soluţie cât mai rapid, pentru a încetini erodarea parteneriatului (dacă mai există) civic faţă de patrimoniu.

de Botár István PhD
arheolog expert
AM-E-449

Bibliografia utilizată

BENKŐ József

1778 *Transsilvania specialis*. Kolozsvár (1999 reprint kiadás)

BENKŐ Károly

1853 *Csík Gyergyó és Kászon. Leírások*. Kolozsvártt.

BOTÁR István

2014 Középkori udvarházak Csíkban. *A Csíki Székely Múzeum Évkönyve 2013*. IX. 9-58.

CRÎȘAN Viorica

2000 Dacii din estul Transilvaniei. Editura "Carpații Răsăriteni". Sfântu Gheorghe

CSOMORTÁNI Magda

1997 Felcsík helynevei I. Magyar Névtani Dolgozatok 149., Budapest.

ENDES Miklós

1938 *Csík,- Gyergyó,- és Kászon székek földjének és népének története 1918-ig*. Budapest
EO II. *Erdélyi okmánytár* (1301-1339) II. Közzéteszi Jakó Zsigmond, Budapest,
2004. IMREH István 1983 *A törvényhozó székely falu*. Bukarest.

INQUISITIO

1716 Inquisitio seu Visitatio Archidiaconalis in Sede Siculicali utriusque Csik et Kászon facta per Adm. R. D. Joannem Antalfi utriusque Csik, Gyergjő et Kászon Archidiaconum, nec non Ecclesiae Sz[ent]Györgiensis parochum, et Adm. R. D. Michaellem Lukács, Ecclesiae S[ancti] Martini parochum. Anno 1716. mense Novembri et partim Decembri. Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár / I. Fondcsoport: Püspöki, Érseki Levéltár. / 6. Fond állag. Canonica visitationes. / 6. doboz. 13. kötet. 50-63. Fehér János kéziratos jegyzete alapján.

JANOVITS, István

1999 Noi periegeze arheologice din depresiunea Ciucului. *Angustia* 4. 121-150.

JÁNOS Pál - KOVÁCS Dénes

1967 Periegezhă arheologică în bazinul Ciucului. *Marisia* II. 1967, 43-57.

ORBÁN Balázs

1869 *A székelyföld leírása*. II. Csík-szék. Pest

PÁL Antal Sándor

1996 *Csikmadaras. Egy felcsíki falu hét évszázada*. Marosvásárhely

PÁL Antal Sándor – ÖRDÖGH Imre – BALÁZS Dénes – MIKLÓS Márton

2006 *Csikmadaras. Egy felcsíki falu múltja és jelene*. Második, bővített kiadás. Marosvásárhely.

PESTY Frigyes

1864 Helységnévtár Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár F1/3814 A Csíkszék.
RepArhHargh

Repertoriul arheologic al județului Harghita. Ed.: Valeriu Cavruc, Sfântu Gheorghe 2000.

SZABÓ T Attila

1975 *Erdélyi magyar szótörténeti tár* I. A-C. Bukarest

2006 Csík-, Gyergyó- és Kászonszék. Szabó T. Attila kéziratok gyűjtéséből közlése Hajdú Mihály, Makay Emese, Slíz Mariann,. Budapest.

SzO *Székely Oklevéltár*. I-VIII. Szerk.: Szabó Károly-Szádeczky Kardoss Lajos-Barabás Samu. Budapest-Kolozsvár, 1872-1934. SzO ú. s. *Székely Oklevéltár*, új sorozat. I-IV. 1983-1999. Szerk.: Demény Lajos-Pataki József-Tüdős S. Kinga. Bukarest-Budapest SZŐCS Imre én. Csíkközmás - Római katolikus templom. *Csíki Műemlékek* 4. Csíkszereda

VÁMSZER Géza

2000 *Csík vármegye településtörténete*. Csíkszereda

VESZELY Károly

1860 *Erdélyi egyháztörténelmi adatok* I. Kolozsvár.

VITOS Mózes

1894 *Csikmegyei füzetek* I. Csíkszereda 2002 *Csikmegyei füzetek* I. Csíkszereda (új kiadás)

VOFKORI László

1998 *Székelyföld útikönyve* I-II. Budapest